

8.2. IFJÚSÁGI ELVÁNDORLÁS – FIATALOK KÜLFÖLDI MUNKAVÁLLALÁSA

HÁRS ÁGNES & SIMON DÁVID

A fiatalokról és a vállalkozó szelleműekről tételezik fel szokásosan, hogy mobilabbak, és így inkább részesei az elvándorlásnak. Ez magától értetődőnek tetszik, az emberitőke-elmélet alapján azt várhatjuk, hogy az elvándorlás hosszabb életpálya alatt a fiatalabbak számára jobban megtérülhet (*Becker, 1975*). Ugyanakkor a fiatalok belépése a munkapiacra, a kezdeti bizonytalan, marginális helyzetük, keresgélésük a munkapiacon (*Osterman, 1979*) szintén ösztönözheti a külföldi munkavállalást. Ha a fiatalok jó hazai munkahelyekre belépésének a kilátásai kedvezőtlenek, akkor alternatív lehetőség is lehet a rövidebb-hosszabb ideig tartó külföldi munka. A külföldi munkakeresés esetében azonban a magasabb jövedelmek ellenére gyakran szekunder munkahelyek nyílnak meg az érkezők előtt (*Piore, 1979*). A külföldi munkakeresést a hazai társadalmi-politikai elégedetlenségre, kilátástalanságra adott válasz is motiválhatja. Mindezen tényezők keveréke alakítja, és időben változtatja is a külföldi munkavállalás jellegét.

Ez az alfejezet azt vizsgálja, hogy a fiatalok közül kik keresnek külföldön munkát, s hogyan változott ez az elmúlt bő tíz évben, amióta a külföldi munkavállalás az európai uniós csatlakozással könnyebbé vált, fokozatosan elterjedt, majd 2011 óta felgyorsult, és a mindennapok részévé vált (*Hárs, 2018*). Az elemzés a KSH munkaerő-felmérése (MEF) alapján a Magyarországon élő és a következő negyedévben már külföldön dolgozó 18–29 éves fiatalokra vonatkozik, a 2006–2017 közötti időszakban.¹ A minta alapján az aktív korú (18–64 éves) külföldön munkába állók közel fele 30 év alatti fiatal (48,5 százalék), míg több mint egyharmada 30–44 éves jó munkavállalási korú (35 százalék).² Itt nem vizsgáljuk a visszatérést, de a szakirodalom alapján feltételezhetjük, hogy az elvándorlás nem egyirányú. A visszatérők vagy az ismétlődően kilépők aránya is számottevő (*Horváth, 2016, Hárs–Simon, 2017*).

A fiatalok külföldi munkavállalásának empirikus vizsgálata

Az elvándorlást befolyásoló tényezőket a MEF-adatok alapján a DEMOGRÁFIAI, CSALÁDI HELYZET, MUNKAPIACI TEVÉKENYSÉG és a REGIONÁLIS magyarázó változókkal mérjük. A NEM és az ÉLETKOR külföldi munkavállalást szokásosan befolyásoló magyarázatai mellett azt várjuk, hogy a CSALÁDI HELYZET is utal a motivációkra: a még szülőkkal élők esetében a munkapiacra belépés nehézségére, míg az önállóan vagy párkapcsolatban élők – és még inkább a GYEREKET NEVELŐK – esetében a megélhetés és a perspektíva hiányára. Az ISKOLAI VÉGZETTSÉG hatása a hazai és a fogadó ország munkapiacától is függ, ahol a fogadó ország munkaerőpiacán nem szükségképpen térül meg a képzettséggel várható státus

1 A MEF-ben szereplő adatokat a tükröstatistikák alapján a fő célszörök jellemzői segítségével azon feltételezés alapján súlyozzuk, hogy az elvándorlók jellemzői jól közelíthetők a MEF „munkahely telephelye külföld” változó alapján képezhető részsokasággal. A súlyozással korrigált adatbázison végzünk az elvándorlásra becsléseket. A súlyozáshoz a főbb célszörök tükröstatistikáinak évenkénti állományadatait használtuk nemek szerinti bontásban, amely alapján – felhasználva az Eurostat EU LFS külföldön élő magyarokra vonatkozó foglalkoztatottsági adatait – megbecsültük a külföldön munkát vállaló magyarok számának változását két időszakra (2006–2010 és 2011–2017) főbb célszörögonként (Németország, Ausztria, Egyesült Királyság, többi ország). Ehhez a becslést változáshoz illesztettük a MEF áramlási adatai alapján becslést változáson keresztül a kiáramlás adatait.

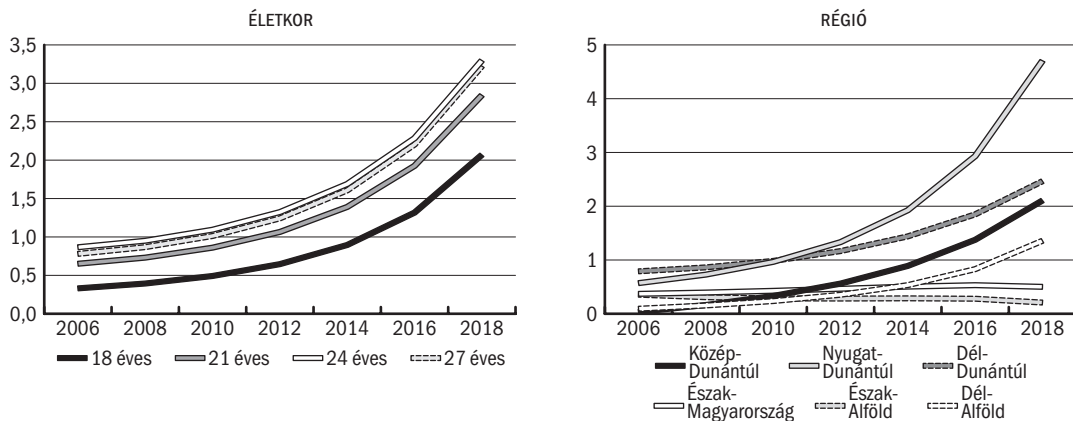
2 Hasonló arányokra utal a migrációs szándékra vonatkozó közelmúltbeli becslés is. A 18–28 éves fiatalok külföldi munkavállalásának különösen nagy az esélye: a 29–38 évesekhez képest közel két és félszeres a rövid, és közel ugyanennyi a hosszabb távú munkavállalási szándék esetében is (*Sik–Szeitl, 2016*).

vagy jövedelem, míg az elvándorlást megelőző időszak MUNKAPIACI AKTIVITÁSA a motivációkra utalhat: a tanulók és a pályakezdők esetében a keresgélésre, a munkanélküliként külföldi munkát keresés a kedvezőtlen hazai kilátásokra, míg a folyamatosan dolgozók elvándorlása nem munkapiaci okokat is jelezhet. A lakóhely RÉGIÓJA és a TELEPÜLÉS TÍPUSA alapján mindenképp a hazai munkapiaci lehetőségek hatására következethetünk.

A külföldi munkavállalás magyarázatára logisztikus regressziót alkalmazunk, amelynek kimenő változója a külföldi munkaerőpiacon történő megjelenés (a fiatal az egyik negyedévben nem él külföldön, a következő negyedévben külföldön dolgozik, szemben azokkal, akik nem jelennek meg a külföldi munkaerőpiacon). A modellben negyedévenkénti hatásokat vizsgáltunk, az értelmezhetőség kedvéért ezt éves hatásokra számoltuk át. A modellünk az alkalmazott illeszkedésvizsgálatok alapján megfelelőnek bizonyult.³

A független hatásokat vizsgálva, az egyes tényezők marginális hatását (folytonos változók esetén becsült marginális valószínűségét) és azok időbeli változását mutatjuk meg⁴ a 18–29 éves fiatalok külföldi munkavállalására. Az eredményeket az 8.2.1. ábra mutatja be (a NEM és a TELEPÜLÉSTÍPUS hatása az elemzésben szerepel, de az ábrán nem).

8.2.1. ábra: A fiatalok külföldi munkavállalását befolyásoló tényezők hatása

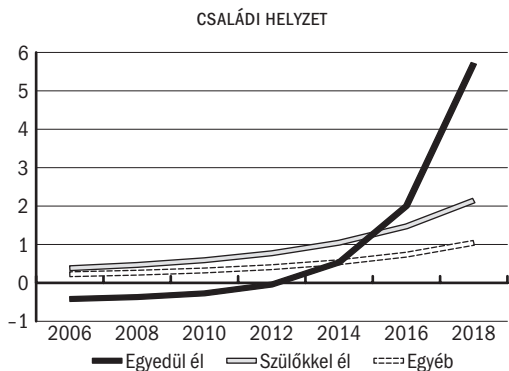

Megjegyzés: Korévekre számolt változó. 2006 első negyedévi 18 évesekre vonatkozó mérési ponton a változó nem szignifikáns. A változó hatása időben nem változik szignifikánsan.

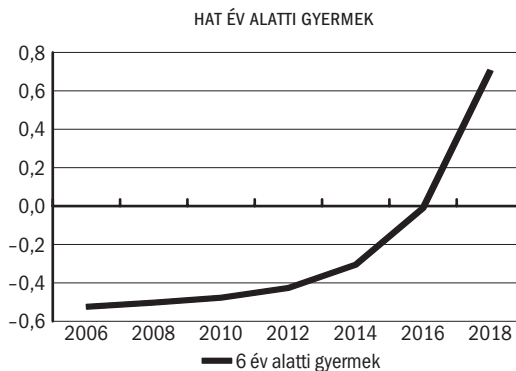
Megjegyzés: Referenciakategória: *Közép-Magyarország*. A RÉGIÓ változó nem szignifikáns a Közép-Dunántúl 2006–2010 első negyedévének, Nyugat-Dunántúl 2006 első negyedévének, Észak-Magyarország 2006–2008 első negyedévének, 2014–2018 első negyedéveink, Észak-Alföld minden egyes, Dél-Alföld 2006–2012, 2016–2018 első negyedéveinek mérési pontján. A változó hatása időben nem változik szignifikánsan.

3 A vizsgálat során a szokásos Hosmer–Lemeshow-próba helyett C-statisztikát és link-tesztet vizsgáltunk, mivel a nagy elemszám mellett a várt eloszlástól tapasztalt kis eltérés is szignifikánsnak bizonyult volna, miközben a modell értelmezhetőségét érdemben nem befolyásolja. A C-statisztika értéke 0,8 volt, ami jónak tekinthető, a link lineáris tagja szignifikáns volt ($p = 0,001$), míg négyzetes tagja nem ($p = 0,751$).

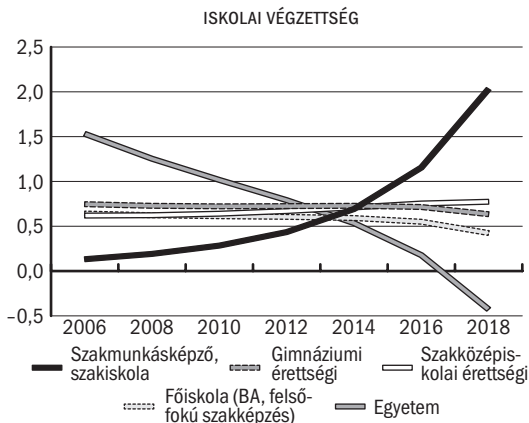
4 Az időbeli változást negyedéves bontású változóval képzett interakció szerepeltetésével mértük, és azonos időközönként 7 kiválasztott évben az első negyedévre kiszámított marginális becsléssel mutatjuk be. Az egyes kiválasztott időpontokban a marginális hatás szignifikanciáját becsültük.

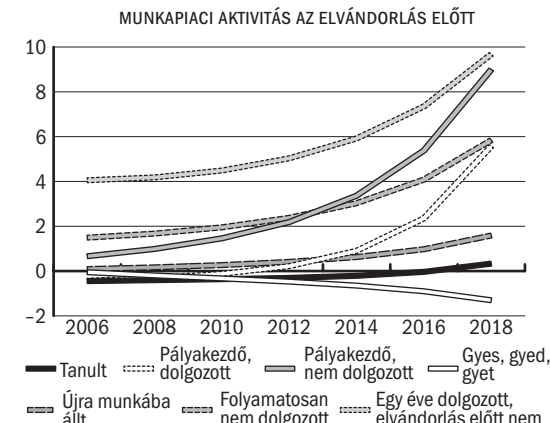
Megjegyzés: Referenciakategória: *társsal él*. A CSALÁDI HELYZET változó nem szignifikáns az *Egyedül él* kategória 2010–2014 első negyedéveinek, a *Szülőkkel él* kategória 2006 első negyedéveinek és az *Egyéb* kategória minden egyes mérési pontján.

Megjegyzés: Referenciakategória: *nincs gyermek*. A HAT ÉV ALATTI GYERMEK változó nem szignifikáns a *Van hat év alatti gyermek* kategória 2014–2018 első negyedévi mérési pontjain. A változó hatása időben nem változik szignifikánsan.

Az ISKOLAI VÉGZETTSÉG változó nem szignifikáns a *Szakmunkás, szakiskolai végzettségűek* kategória 2006–2008 első negyedévének, *Gimnáziumi és szakközépiskolai érettségi* kategória 2016–2018 első negyedévének, *Főiskola, egyetem* kategória 2006, 2014–2018 első negyedéveinek mérési pontjain. Megjegyzés: Referenciakategória: *folyamatosan dolgozik*.

Megjegyzés: Referenciakategória: *legfeljebb 8 osztály*. A MUNKAPIACI AKTIVITÁS AZ ELVÁNDORLÁS ELŐTT változó nem szignifikáns a *Tanult* kategória 2014–2018 első negyedéveinek, *Pályakezdő, dolgozott* kategória 2006–2014, 2018 első negyedévének, *Pályakezdő, nem dolgozott* kategória 2006 első negyedéveinek, *Gyes stb.* kategória 2006–2010 első negyedéveinek, *Újra munkába állt* kategória minden egyes mérési pontján.

Az elvándorlás 2010 után érezhető felgyorsulását számos tényező, így a gazdasági válság elhúzódó hatása és a 2010-ben történt kormányváltást követő intézkedések sora befolyásolta, fokozatosan alakítva a fiatalok külföldi munkavállalásának a valószínűségét. Az életkor hatása nem változott az időben, s a változó 24 éves kor alatt növeli az elvándorlás hatását, e felett nincs különbség a korcsoportok között, s az időszak egészében szignifikáns. A fiatalok esetében a nem hatása közömbös. Összességében az elvándorlás felgyorsulá-

sával csökkent az egyes szociodemográfiai tényezők jelentősége, azaz egyre szélesebb és színesebb az elvándorlók köre, ugyanakkor a MUNKAPIACI AKTIVITÁS hatása felerősödött.

Az elvándorlás felgyorsulását megelőzően a LAKÓHELY RÉGIÓJÁNAK a hatása viszonylag jelentős volt, a közép-magyarországihoz képest a nyugat- és dél-dunántúli lakóhely szignifikánsan és jelentősen növelte a külföldi munkavállalás valószínűségét, kismértékben viszont a községekhez képest a megyei jogú városi és budapesti lakhely csökkentette azt (2006–2012 között), míg a többi városban lévő lakóhely hatása nem volt szignifikáns. A CSALÁDI HELYZET hatása sem volt elhanyagolható, a párkapcsolatban élőkhez képest a szülőkkel élők kismértékben, de szignifikánsan nagyobb valószínűséggel vállaltak külföldön munkát, ami talán a fiatalok természetes tapasztalatszerzésének tudható be, míg az egyedül élők 2006–2008 között még szignifikánsan kisebb valószínűséggel, és családban élő hat év alatti gyermek is szignifikánsan csökkentette a külföldi munkavállalás valószínűségét (2012-ig), utóbbiak a biztosabb otthoni háttérre utalhatnak. A munkapiaci hatások az ISKOLAI VÉGZETTSÉGEN és a MUNKAPIACI AKTIVITÁSON keresztül befolyásolják a külföldi munka valószínűségét. Az alapfokúhoz képest az egyetemi végzettség hatása ebben az időszakban szignifikáns és jelentős, a főiskolai és középfokú végzettségéé kisebb mértékű, de szignifikáns. A szakmunkás végzettségnek viszont 2010 előtt nem volt szignifikáns hatása. A folyamatosan dolgozókhöz képest azok mentek nagyobb eséllyel külföldre dolgozni, akik frissen elvesztették vagy elhagyták a munkahelyüket,⁵ náluk valamivel kisebb valószínűséggel a pályakezdőként nem dolgozó fiatalok: itt jórészt a fiatalok természetes tapasztalatszerzése, keresgélése magyarázhatta a külföldi munkakeresést. Hasonló mértékű a folyamatosan munkanélküliek külföldi munkakeresésének a valószínűsége, esetükben a munkaerőpiaci alternatíva keresésére gondolhatunk. A tanulás hatása szignifikánsan negatív, a gyermekgondozásnak, valamint annak, ha a fiatalok már munkába álltak, nincs szignifikáns hatása.

Az elvándorlás felgyorsulásával a LAKÓHELY RÉGIÓJÁNAK szerepe keveset változott, 2010 után Közép-Magyarországhoz képest a Közép-Dunántúl régióval együtt már a nyugat-magyarországi lakóhely általában szignifikánsan növelte a külföldi munkavállalás valószínűségét, és a migráció intenzitásának a felgyorsulása időszakában, 2010–2012 között a legrosszabb helyzetű észak-magyarországié is, a többi régióé azonban nem, és a TELEPÜLÉSTÍPUSNAK sincs már szignifikáns hatása. A CSALÁDI HELYZET hatása is lényegesen megváltozott: a párkapcsolatban élőkhez képest a szülőkkel élők szignifikáns és fokozatosan növekvő valószínűséggel vállalnak külföldön munkát, amit talán a tapasztalatszerzésen túl már munkapiaci kényszer is magyarázhat, míg az egyedül élők esetében a növekedés jelentős (2016 óta),⁶ és a családban élő hat év alatti gyermek sem fogja már szignifikánsan vissza a külföldi munkavállalást, mindezt feltételezhetően inkább munkapiaci okok és a kedvezőtlen kilátások, valamint társadal-

5 A külföldi munkába állást megelőző negyedévben itthon nem dolgoztak, egy évvel korábban viszont igen.

6 Az egyedül élőkre vonatkozó eredményt óvatosan kell kezelniünk, mivel az adatfelvétel során ennek a csoportnak az elérése az adatfelvétel sajátosságai miatt nagyon bizonytalan.

mi-politikai elégedetlenség magyaráznak. A munkapiaci szerepet befolyásoló ISKOLAI VÉGZETTSÉG hatása is nagyon átalakult: az alapfokú végzettséghez képest a felsőfokú (2012 után) és a középfokú végzettség (2014 után) hatása már nem szignifikáns, 2010 óta ugyanakkor a szakmunkás végzettségé szignifikánsan és gyorsan növeli a külföldi munkavállalás valószínűségét. Az időszak végére a hatás csak a szakmunkások esetében szignifikáns, ami arra utal, hogy az ISKOLAI VÉGZETTSÉG a vállalt külföldi munkát kevésbé befolyásolja.

Összességében azonban a legerősebb az elvándorlást megelőző MUNKAPIACI AKTIVITÁS alakulásának a hatása: egyre inkább azok mennek el, akik itthon nem dolgoztak, s gyorsuló ütemben azok, akik pályakezdők. A folyamatosan dolgozókhöz képest a legerősebb szignifikáns hatás az egy éve még dolgozó, majd munkanélkülivé vagy inaktívvá válók esetében látszik, s ettől elmaradó mértékben a folyamatosan nem dolgozókéban. 2012 után viszont gyorsan növekedett azoknak a pályakezdőknek a külföldi munkavállalási valószínűsége, akik nem akartak vagy nem tudtak elhelyezkedni, s az időszak végére már megközelítették a frissen munkából kilépők elvándorlásának a hatását. Azt gyaníthatjuk, hogy a fiatalok motivációja megváltozott: a romló hazai munkapiaci kilátások, várakozások hatása felerősödött. A gyermekgondozás 2012 óta szignifikánsan csökkenti a külföldi munka valószínűségét, de a tanulás már nem, és változatlanul az sem, ha a fiatalok már itthon munkába álltak.

Hivatkozások

- BECKER, G. (1975): Human Capital. The University of Chicago Press. Chicago.
- HÁRS ÁGNES (2018): [Növekvő elvándorlás – lehetőségek, remények, munkaerőpiaci hatások](#). Megjelent: *Kolosi Tamás–Tóth István György* (szerk.): Társadalmi riport, 2018. Társadalmi, Budapest, 81–105. o.
- HÁRS ÁGNES–SIMON DÁVID (2017): [A külföldi munkavállalás és a munkaerőhiány](#). Megjelent: *Fazekas Károly–Köllő János* (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2016. MTA KRTK KTI, Budapest, 94–108. o.
- HORVÁTH ÁGNES (2016): [Visszatérő kivándorlók](#). Megjelent: *Blaskó Zsuzsa–Fazekas Károly* (szerk.) Munkaerőpiaci tükrök, 2015. MTA KRTK KTI, Budapest, 109–115. o.
- OSTERMAN, P. (1979): The Structure of the Labor Market for Young Men. Megjelent: *Piore, M. J.* (szerk.): Institutional and Structural Views of Unemployment and Inflation. Sharpe, New York, 186–196. o.
- PIORE, M. J. (1979): Birds of passage. Migrant labour and industrial society. Cambridge University Press, Cambridge.
- SIK ENDRE–SZEITL BLANKA (2016): [A migrációs szándékok a mai Magyarországon](#). Megjelent: *Blaskó Zsuzsa–Fazekas Károly* (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök, 2015. MTA KRTK KTI, Budapest, 54–58. o.